ДЕВИЧЕСКОТО УЧИЛИЩЕ И ЕКСПОЗИЦИИТЕ В НЕГО

Девическото (Радиното) училище е построено през 1850 година. То е едно от първите девически училища в България. Опожарено е през 1877 година по време на Руско-турската война заедно с църквата "Свети Петър и Павел", а през 1879 година възстановено. След Освобождението до 1917 година се е ползвало като килимарско училище, а от 1917 до 1930 година поради пожар в новото училище, при който то изгаря, учебните занятия се водели пак в девическото училище и в някои частни сгради. Горният етаж е използван като училище, а долният - като театрален салон към читалището. За уредбата на училището черпим сведения от спомените на Парашкева Хаджи Гьокова. "Помня много добре Старото училище - девическото. То се състоеше от една голяма дълга стая (като салон) и една малка, на чиято източна страна беше направено седалището на учителката. Метър и половина повече повдигнато от земята с две стълби и наоколо заобиколено с изработени изрядни дъски. Отдолу беше тъмницата, която служеше за затваряне на провинените ученички. Отпред имаше два чина. Предният по-къс, вторият по-дълъг. От двете страни бяха поставени дъсчици като перваз, те служели на учениците да изучават буквите на пясъка, поставен в тях. На стената висяха няколко табла напечатани с уроците, които са учени преди нас." На "песочниците" ученичките се учели да пишат, по таблиците учели четенето. Зад предните два чина имало "около десет обикновени чина", на които били разпределени учащите се по години.

Описаното в тези спомени, с някои изменения, може да се види и сега. Едно от помещенията пресъздава класна стая от времето на Възраждането. В друга стая е поместена постоянна изложба на Вера Вазова - племенница на народния поет, с графики на изгледи от стария Сопот. Също така има и експозиция за развитието на учебното дело в града.

Девическото училище, както и много други места в Сопот, са описани в романа "Под игото" на патриарха на българската литература Иван Вазов. От името на Рада Госпожина - една от главните героини в книгата, учителствала в града, идва и наименованието Радино училище. Незабравим момент от повествованието е главата "Радини вълнения", в която се проследява годишният изпит на възпитаничките на младата учителка.

Просветното дело в България по време на турското робство минава през два етапа на развитие - килийно образование и светско. В продължение близо на четири и половина века (от XV до 40-те години на XIX век) единствените огнища на образование били килийните училища - манастирски, църковни и частни.

В мъжкия манастир "Св. Спас" създаден през XII-XIII век, разрушаван от поробителите и пак възстановяван от населението през цялото време на робството е кипял просветен и книжовен живот. Тук е имало килийно училище и певческа школа. В манастирското училище са получили образование стотици младежи от Сопот и други селища. Един от най-плодотворните му периоди е свързан с името на йеромонах Никодим - роден в Сопот, завършил епархийското училище, а после и духовна академия в Киев, донесъл и превел много книги от Киев. По спомени на един монах от манастира "той беше истински светилник на голяма светлина и просвета, запалени в манастира".

Килийно училище е имало и в девическия манастир "Въведение Богородично" - основан през 1665 година, ограден с чардаци, с около 50 килии за монахините. За целта е служела южната стая на втория етаж. Учителки в това училище са били монахините Евгения, Евпраксия, Замфира, Евлампия, Христина. Монахиня Евпраксия, чието светско име е Елена Бенчева, е и игуменка на манастира. По време на нейния престой килийното училище е в разцвета си. Тя обучава възпитаничките си по учебници, които лично е донесла от Киев, където е завършила образованието си. Друга учителка е монахиня Замфира - Златка Манчева - изпратена от монахиня Евпраксия в Киев, където също

завършва епархийското училище и след нея става игуменка на манастира. А монахиня Христина е безстрашната българка укривала Васил Левски близо четири години по време на неговите обиколки из България. Тя е съсечена от турски ятаган през 1877 година по време на опожаряването на Сопот. Килийни училища имало и в двете църкви - "Света Богородица", която се намирала на "Трапето" и разрушена по време на пожара, и "Свети Петър и Павел", намираща се тук в двора, опожарена през 1877 и възстановена 1879 година.

Освен манастирски и църковни килийни училища е имало и частни такива. Най-прочутото от тях е това на Иван Гърбата, което е просъществувало в продължение на няколко десетилетия. Когато учебното дело в града е в разцвета си по време на учителстването на Йордан Ненов, Иван Гърбата закрива своето частно училище и изпраща децата в общото. Друго частно смесено училище основава Георги Хаджиниколов - брат на Вазовата майка Съба. В неговото училище обучението надраснало това в другите килийни училища.

Населението на Сопот било изключително будно и предприемчиво. Бързо се развивали занаятите и търговията, поради което бива наречен "кючюк Манчестър" или "герджик Сопот". Не изостанали и по отношение на образованието. Килийните и частни училища не задоволявали будните сопотчани. След откриването на Габровското училище, те се заели с подготовка за направата на първото светско училище в града. Първоначално те поканили патриарха на българската просвета Неофит Рилски, но не успели да го привлекат. За него се карали пет града - Казанлък, Сопот, Пловдив, Кюстендил и Копривщица. Той отива в Копривщица. Не се отчаяли сопотчани и се обърнали към карловеца Христо поп Василев, който приел, и през 1838 година "в присъствието на свещеници и граждани с голямо тържество" открил новобългарското сопотско училище. Скоро то се оказало тясно да побира учениците и през 1840 година била построена нова училищна сграда, която се намирала на хълма "Трапето" близо до църквата "Света Богородица". През 1877 година училището изгаря.

Сопотското училище си имало и свой печат, на който е изобразен петел, символизиращ пробуждането на българския народ.

